

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

97 178

دانشگاه پیام نور

مرکز تهران

دانشکده علوم انسانی

گروه جغرافیا

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته جغرافیا - برنامه ریزی روستایی

عنوان پایان نامه :

نقش مکانیزاسیون کشاورزی بر تحولات اقتصادی ، اجتماعی و فضایی روستاها

(مطالعه موردی : شالیکاران ده روستا از شهرستان ساری)

نام مولف : الهام نظرداد

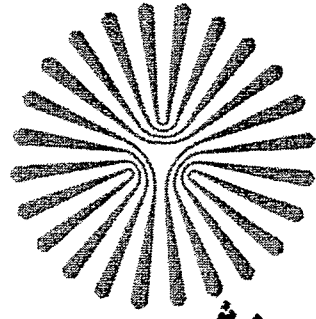
استاد راهنما : دکتر عبدالحمید نظری

استاد مشاور : دکتر سید علی بدری

۱۳۸۷ / ۲ / ۱۹

شهریور ماه ۱۳۸۵

۹۶۸۷۵

دانشگاه پیام نور

پایان نامه تحت عنوان :

نقش مکانیزاسیون کشاورزی بر تحولات اقتصادی ، اجتماعی و فضائی روستاها
(مطالعه موردی ؛ شالیکاران ۱۰ روستا از شهرستان ساری)

تاریخ دفاع ۸۵ / ۷ / ۱۱
نمره ۱۹ / ۵
درجه : عالی
نورده و نیم

اعضای هیات داوران :

نام و نام خانوادگی
هیات داوران
مرتبہ علمی
امضاء

۱- آقای دکتر عبدالحمید نظری

استاد راهنما

۲- آقای دکتر سیدعلی بدری

استاد مشاور

۳- آقای دکتر مصطفی طالشی

استاد داور
محل

۴- آقای دکتر سیدمهدی موسی کاظمی نماینده گروه

تقدیر و تشکر

در این بخش لازم میدانم از افراد ذیل که در روند تهیه و تدوین تحقیق حاضر اطلاعات لازم را در

اختیار اینجانب گذاشته و کمک شایانی نموده‌اند ، تقدیر و تشکر نمایم :

۱- آقای دکتر عبدالحمید نظری	استاد راهنما
۲- آقای دکتر سید علی بدری	استاد مشاور
۳- آقای مهندس بهروز مختار پور	کارشناس اداره توسعه مکانیزاسیون سازمان جهاد کشاورزی استان مازندران
۴- آقای مهندس پرویز موسی نژاد	کارشناس مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان ساری
۵- آقای مهندس غلامی	کارشناس معاونت زراعت سازمان جهاد کشاورزی استان مازندران
۶- آقای مهندس کاکویی	کارشناس اداره بهداشت و درمان شهرستان ساری
۷- آقای دکتر امجدی	کارشناس مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی
۸- آقای مهندس زمانی	کارشناس دفتر برنج معاونت زراعت وزارت جهادکشاورزی

و در نهایت از همکار گرامی آقای مهندس داود سعادت نژاد کارشناس ارشد مرکز توسعه مکانیزاسیون وزارت جهادکشاورزی که در کلیه مراحل تدوین و تنظیم این تحقیق از کمک و راهنمایی بی‌دریغ و قابل توجه ایشان استفاده نموده‌ام ، تشکر و سپاسگزاری می‌نمایم.

همچنین از سرکار خانم الویری که مسئولیت تایپ و ویراستاری را به عهده داشته‌اند قدردانی می‌شود.

تقدیم به روح پاک پدر و مادرم

تقدیم به خانواده خوبم که عشق و علاقه به آنها
همواره امیدبخش زندگی ام بوده و ادامه راه را برایم
آسان نموده است

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول : چارچوب کلی تحقیق
۱-۱-۱	مقدمه: ۱
۱-۲-۱	فرضیات تحقیق: ۳
۱-۳-۱	اهداف تحقیق: ۵
۱-۴-۱	روش تحقیق: ۵
۱-۴-۱-۱	روش و ابزار گردآوری داده‌ها: ۶
۱-۴-۱-۲	جامعه آماری و روش نمونه گیری: ۷
۱-۴-۱-۳	روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: ۸
۱-۵-۱	پیشینه تحقیق: ۹
۱-۶-۱	تعریف واژگان کلیدی و اصطلاحات: ۱۵
۱۹	فصل دوم : تبیین مفاهیم و مبانی نظری
۲-۱-۱	نظریات توسعه و توسعه روستایی : ۱۹
۲-۱-۱-۱	نظریه نوسازی و نقش آن در توسعه روستاها: ۲۰
۲-۱-۱-۲	نظریه‌های مهاجرت روستا- شهری و نقش آن در توسعه مکانیزاسیون روستایی: ۲۳
۲-۱-۱-۳	مکانیزاسیون از دیدگاه توسعه پایدار: ۲۷
۲-۲-۱	جایگاه و نقش مکانیزاسیون در توسعه روستایی و کشاورزی: ۳۰
۲-۲-۱-۱	نقش مکانیزاسیون در زراعت برنج: ۳۳
۲-۲-۲	نکاتی چند در باره برنج و سابقه کشت آن در ایران: ۳۷
۲-۴-۱	تاریخچه مکانیزاسیون کشاورزی در ایران: ۳۹
۲-۴-۱-۱	تاریخچه کشت مکانیزه برنج در ایران : ۴۰
۲-۵-۱	جمع‌بندی و نتیجه گیری: ۴۲
۴۴	فصل سوم: ویژگی‌های جغرافیایی شهرستان ساری
۳-۱-۱	موقعیت جغرافیایی شهرستان ساری و روستاهای مورد مطالعه: ۴۴

- ۳-۲- ویژگی های طبیعی شهرستان ساری..... ۶۸
- ۳-۲-۱- ناهمواری زمین و نقش آن در مرفولوژی زراعی..... ۶۸
- ۳-۲-۲- اقلیم و تأثیر آن در الگوی کشت منطقه:..... ۵۱
- ۳-۲-۳- منابع آب و تأثیر آن در کشت برنج:..... ۵۹
- ۳-۲-۴- انواع خاک و تأثیر آن در کشت برنج :..... ۶۴
- ۳-۳- جمع بندی و نتیجه گیری :..... ۶۷
- فصل چهارم: بررسی ویژگی های اجتماعی روستاهای مورد مطالعه..... ۶۹
- ۴-۱- بررسی روند تغییرات تعداد خانوار(۸۳-۱۳۵۵):..... ۶۹
- ۴-۲- بررسی روند تغییرات تعداد جمعیت طی سال های ۸۳-۱۳۵۵:..... ۷۳
- ۴-۳- بررسی ساختار سنی و جنسی جمعیت :..... ۷۵
- ۴-۴- وضعیت فعالیت ، اشتغال و بیکاری در روستاهای مورد مطالعه (۱۳۷۵):..... ۸۱
- ۴-۵- بررسی وضع سواد در روستاهای مورد مطالعه طی سالهای ۸۳-۱۳۶۵ :..... ۸۳
- ۴-۶- بررسی وضع مهاجرت در سال ۱۳۷۵ :..... ۸۶
- ۴-۷- جمع بندی و نتیجه گیری :..... ۹۰
- فصل پنجم: تجزیه و تحلیل نقش مکانیزاسیون در تحولات اقتصادی، اجتماعی و فضایی روستاها..... ۹۲
- ۵- ۱- نقش مکانیزاسیون در تحولات اقتصادی روستاهای مورد مطالعه:..... ۹۷
- ۵- ۱- ۱- بررسی وضعیت بهره برداری های زراعی و مالکیت آنها:..... ۹۷
- ۵- ۱- ۲- بررسی سطح زیر کشت انواع ارقام برنج و میزان تولید آنها:..... ۱۰۰
- ۵- ۱- ۳- بررسی سطح زیر کشت سایر محصولات زراعی:..... ۱۰۲
- ۵- ۱- ۴- بررسی هزینه تولید برنج:..... ۱۰۲
- ۵- ۱- ۴- ۱- هزینه های مصرفی..... ۱۰۳
- ۵- ۱- ۴- ۲- هزینه های سرمایه ای..... ۱۱۰
- ۵- ۱- ۴- ۳- مجموع هزینه تولید برنج..... ۱۲۲
- ۵- ۱- ۵- درآمد حاصل از زراعت برنج:..... ۱۲۳
- الف) درآمد ناخالص حاصل از شالیکاری..... ۱۲۳
- ب) میزان ضایعات محصول..... ۱۲۶
- ج) میزان مصرف خانوار..... ۱۲۹

- ۱۳۰..... (د) درآمد کل
- ۱۳۲..... ۵-۱-۶ - بررسی نقش مکانیزاسیون در تغییر ضریب کشت و بهره‌وری نیروی کار:
- ۱۳۵..... ۵-۱-۷ - بررسی ضریب مکانیزاسیون در روستاهای مورد مطالعه:
- ۱۳۷..... ۵-۱-۸ - جمع‌بندی و نتیجه‌گیری بحث اقتصادی:
- ۱۳۹..... ۵-۲ - نقش مکانیزاسیون در تحولات اجتماعی روستاهای مورد مطالعه:
- ۱۳۹..... ۵-۲-۱ - بررسی جمعیت و خانوار:
- ۱۴۱..... ۵-۲-۲ - بررسی ساختار سنی و جنسی جمعیت:
- ۱۴۲..... ۵-۲-۳ - بررسی وضعیت سواد و تحصیلات:
- ۱۴۵..... ۵-۲-۴ - بررسی وضعیت فعالیت، اشتغال و بیکاری:
- ۱۴۸..... ۵-۲-۵ - پیامدهای مکانیزاسیون:
- ۱۴۸..... ۵-۲-۵-۱ - تاثیر مکانیزاسیون در تغییر مدت زمان عملیات زراعی برنج
- ۱۵۳..... ۵-۲-۵-۲ - تاثیر مکانیزاسیون در ایجاد فرصتهای جدید و متنوع شغلی
- ۱۵۶..... ۵-۲-۵-۴ - بررسی نقش مکانیزاسیون در انبارداری محصول تولیدی برنج
- ۱۵۶..... ۵-۲-۵-۵ - بررسی تاثیر مکانیزاسیون در کیفیت رفاهی زندگی
- ۱۵۸..... ۵-۲-۵-۶ - بررسی میزان پذیرش تکنولوژی
- ۱۶۲..... ۵-۲-۶ - جمع‌بندی و نتیجه‌گیری بحث اجتماعی:
- ۱۶۳..... ۵-۳ - نقش مکانیزاسیون در تحولات فضایی سکونتگاه‌های روستایی:
- ۱۶۳..... ۵-۳-۱ - نقش تغییرات مرفولوژی شالیزارها در توسعه مکانیزاسیون:
- ۱۶۳..... الف) یکپارچه سازی اراضی
- ۱۶۵..... ب) تجهیز و نوسازی اراضی
- ۱۷۱..... ۵-۳-۲ - نقش مکانیزاسیون در تحولات فضاهای تولیدی، خدماتی و اماکن مسکونی:
- ۱۷۱..... ۵-۳-۲-۱ - فضای تولیدی و خدماتی:
- ۱۷۴..... ۵-۳-۲-۲ - فضاهای مسکونی و اجزای جانبی آن
- ۱۷۸..... ۵-۳-۳ - نقش مکانیزاسیون در افزایش مراجعه روستاییان به شهر (مناسبات شهر و روستا):
- ۱۷۹..... ۵-۳-۴ - جمع‌بندی و نتیجه‌گیری بحث فضایی:
- ۱۸۱..... ۵-۴ - تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیات:
- ۱۸۵..... ۵-۴-۱ - آزمون فرضیات:
- ۱۸۶..... ۵-۴-۱-۱ - آزمون فرضیات بحث اقتصادی یا فرضیه اصلی اول:

۱-۲-۴-۵ آزمون فرضیات بحث اجتماعی یا فرضیه اصلی دوم:..... ۱۹۱

۱-۳-۴-۵ آزمون فرضیات بحث فضایی یا فرضیه اصلی سوم:..... ۱۹۵

۵-۵- نتیجه گیری:..... ۲۰۲

۵-۶- پیشنهادات:..... ۲۰۳

مراجع:..... ۲۰۵

فهرست ضمائ

عنوان	صفحه
جدول شماره ۱: هزینه عملیات خاک ورزی در واحد سطح روستاهای سستی و مکانیزه به تفکیک ارقام.....	۲۱۲
جدول شماره ۲: هزینه عملیات کاشت در واحد سطح روستاهای سستی به تفکیک ارقام.....	۲۱۲
جدول شماره ۳: هزینه عملیات کاشت در واحد سطح روستاهای مکانیزه به تفکیک ارقام.....	۲۱۳
جدول شماره ۴: هزینه عملیات داشت در واحد سطح روستاهای سستی و مکانیزه به تفکیک ارقام.....	۲۱۳
جدول شماره ۵: هزینه عملیات برداشت در واحد سطح روستاهای سستی به تفکیک ارقام.....	۲۱۴
جدول شماره ۶: هزینه عملیات برداشت در واحد سطح روستاهای مکانیزه ۱ به تفکیک ارقام.....	۲۱۴
جدول شماره ۷: هزینه عملیات برداشت در واحد سطح روستاهای مکانیزه ۲ به تفکیک ارقام.....	۲۱۵
جدول شماره ۸: مقایسه هزینه عملیات پس از برداشت و حمل و نقل در واحد سطح روستاهای سستی و مکانیزه به تفکیک ارقام.....	۲۱۵
جدول شماره ۹: مقایسه میزان و قیمت نهاده‌های مصرفی در واحد سطح روستاهای سستی و مکانیزه به تفکیک ارقام.....	۲۱۶
جدول شماره ۱۰: سطح زیرکشت انواع ارقام برنج در روستاهای مورد مطالعه (هکتار).....	۲۱۷
پرسشنامه روستا.....	۲۱۸
پرسشنامه خانوار.....	۲۲۱
تصاویر عملیات مختلف زراعی برنج با استفاده از انواع تراکتور، تیلر و سایر ماشینهای کشاورزی.....	۲۲۷

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول شماره ۱- مقایسه زراعت سنتی و مکانیزه برنج در عملیات مختلف زراعی	۱۸
جدول شماره ۲- درجه مکانیزاسیون عملیات مختلف زراعی برنج در استان مازندران در سال زراعی ۸۴-۸۳	۴۲
جدول شماره ۳- آمار بیست ساله میانگین ماهانه و سالیانه دما در ایستگاه ساری طی سالهای ۲۰۰۳-۱۹۸۴	۵۵
جدول شماره ۴- آماری بیست ساله میانگین ماهانه و سالیانه ساعات آفتابی در ایستگاه ساری طی سالهای ۲۰۰۳-۱۹۸۴	۵۶
جدول شماره ۵- اوضاع جوی ایستگاه سینوپتیک ساری برحسب ماه، ۱۳۸۲	۵۷
جدول شماره ۶- میزان بارندگی شهرستان ساری در ماه‌های مختلف، ۱۳۸۲	۵۹
جدول شماره ۷- منابع آبهای زیرزمینی و مقدار تخلیه سالانه آنها	۶۳
جدول شماره ۸- تغییرات تعداد و ابعاد خانوارهای روستاهای مورد مطالعه طی سالهای ۸۳-۱۳۵۵	۷۲
جدول شماره ۹- تغییرات تعداد جمعیت در روستاهای مورد مطالعه (۸۳-۱۳۵۵)	۷۴
جدول شماره ۱۰- ساختار سنی و جنسی جمعیت روستاهای مورد مطالعه در سال ۱۳۸۳	۷۶
جدول شماره ۱۱- تغییرات ساختار سنی جمعیت روستاهای مورد مطالعه در سال‌های ۷۵ و ۸۳	۷۹
جدول شماره ۱۲- ساختار جنسی جمعیت روستاهای مورد مطالعه در سال ۱۳۸۳	۸۰
جدول شماره ۱۳- جمعیت شاغل روستاهای مورد مطالعه در سال ۱۳۷۵	۸۲
جدول شماره ۱۴- جمعیت شاغل روستاهای مورد مطالعه به تفکیک مرد و زن در سال ۷۵	۸۳
جدول شماره ۱۵- بررسی وضع سواد در روستاهای مورد مطالعه ۸۳-۱۳۶۵	۸۴
جدول شماره ۱۶- بررسی وضعیت سواد مردان و زنان در روستاهای مورد مطالعه ۸۳-۱۳۷۵	۸۵
جدول شماره ۱۷- مهاجران وارد شده طی ۱۰ سال قبل از سرشماری آبان ۱۳۷۵ بر حسب آخرین محل اقامت قبلی به تفکیک	
نقاط شهری و روستایی و جنسیت	۸۷
جدول شماره ۱۸- تعداد مهاجران براساس استان آخرین محل اقامت قبلی (۱۳۷۵)	۸۸
جدول شماره ۱۹- مهاجران وارد شده طی ۱۰ سال قبل از سرشماری آبان ۱۳۷۵ بر حسب مدت اقامت در محل سرشماری به	
تفکیک نقاط شهری و روستایی	۸۹

- جدول شماره ۲۰ - تعریف عملیات مکانیزه و سنتی در زراعت برنج ۹۳
- جدول شماره ۲۱ - تعریف عملیات مکانیزه و سنتی زراعت برنج در شرایط ایران ۹۴
- جدول شماره ۲۲ : مقایسه امکانات و تسهیلات روستاهای مورد مطالعه ۹۵
- جدول شماره ۲۳ - مقایسه تعداد بهره برداری ها و اراضی زراعی روستاها ۹۷
- جدول شماره ۲۴ - مقایسه مساحت اراضی زراعی برحسب نوع مالکیت در خانوارهای نمونه به تفکیک مکانیزه و سنتی ۹۹
- جدول شماره ۲۵ - مقایسه راندمان تولید در انواع بهره برداری زراعی مکانیزه و سنتی (۱۳۸۴) ۱۰۱
- جدول شماره ۲۶ - مقایسه سطح زیر کشت انواع ارقام برنج و میزان عملکرد آنها در روستاهای سنتی و مکانیزه (۱۳۸۴) ۱۰۲
- جدول شماره ۲۷ : مقایسه هزینه مراحل مختلف تولید برنج برحسب وسعت مزرعه و به تفکیک واحدهای مکانیزه و سنتی .. ۱۰۸
- جدول شماره ۲۸ : مقایسه هزینه مراحل مختلف تولید برنج برحسب نوع ارقام برنج و به تفکیک واحدهای مکانیزه و سنتی . ۱۰۹
- جدول شماره ۲۹ : مقایسه هزینه سرمایه گذاری انواع ماشین های کشاورزی شخصی (ریال) ۱۱۲
- جدول شماره ۳۰ : بررسی میزان سرمایه گذاری برای اجاره انواع ماشین های کشاورزی در روستاهای مورد مطالعه (ریال) ۱۱۷
- جدول شماره ۳۱ - هزینه اجاره زمین در روستاهای مورد مطالعه ۱۲۱
- جدول شماره ۳۲ : مجموع هزینه تولید برنج در شالیزارهای سنتی و مکانیزه ۱۲۲
- جدول شماره ۳۳ : مقایسه درآمد ناخالص حاصل از کشت برنج در روستاهای سنتی (ریال) ۱۲۴
- جدول شماره ۳۴ : مقایسه درآمد ناخالص حاصل از کشت برنج در روستاهای مکانیزه (ریال) ۱۲۵
- جدول شماره ۳۵ : مقایسه میزان و هزینه ضایعات محصول در روستاهای مورد مطالعه (کیلوگرم - ریال) ۱۲۸
- جدول شماره ۳۶ - مقایسه میزان مصرف خانوار در روستاهای مورد مطالعه (ریال) ۱۲۹
- جدول شماره ۳۷ - مقایسه درآمد در واحد سطح روستاهای مورد مطالعه (هزارریال) ۱۳۰
- جدول شماره ۳۸ - مقایسه درآمد خالص روستاهای مورد مطالعه (هزار ریال) ۱۳۱
- جدول شماره ۳۹ : مقایسه ضریب کشت و بهره وری نیروی کار در روستاهای مورد مطالعه ۱۳۳
- جدول شماره ۴۰ - مقایسه شاخص ضریب مکانیزاسیون در روستاهای مورد مطالعه ۱۳۶
- جدول شماره ۴۱ : مقایسه جمعیت خانوارهای نمونه در روستاهای مورد مطالعه ۱۴۰
- جدول شماره ۴۲ - مقایسه ساختار سنی جمعیت خانوارهای نمونه (سال ۱۳۸۴) ۱۴۱

- جدول شماره ۴۳: مقایسه ساختار جنسی جمعیت خانوارهای نمونه (سال ۱۳۸۴)..... ۱۴۲
- جدول شماره ۴۴ - مقایسه نرخ باسوادی در روستاهای مورد مطالعه (۱۳۸۴)..... ۱۴۳
- جدول شماره ۴۵ - مقایسه میزان تحصیلات بهره‌برداران روستاهای مورد مطالعه..... ۱۴۴
- جدول شماره ۴۶ - مقایسه نرخ فعالیت، اشتغال و بیکاری در روستاهای مورد مطالعه..... ۱۴۵
- جدول شماره ۴۷ - مقایسه شاغلین زراعت برنج و سرانه نیروی کارگری در روستاهای مورد مطالعه..... ۱۴۷
- جدول شماره ۴۸ - تقویم زراعی عملیات مختلف زراعت برنج با توجه به فرصت انجام این عملیات..... ۱۴۹
- جدول شماره ۴۹ - مقایسه فعالیت‌های جنبی درآمدزا در روستاهای مورد مطالعه..... ۱۵۴
- جدول شماره ۵۰: مقایسه میزان مهاجرت در روستاهای مورد مطالعه..... ۱۵۵
- جدول شماره ۵۱: مقایسه امکانات منازل مسکونی بهره‌برداران مورد مطالعه..... ۱۵۸
- جدول شماره ۵۲ - مقایسه افکار عمومی و میزان پذیرش تکنولوژی روستاییان در روستاهای مورد مطالعه..... ۱۶۱
- جدول شماره ۵۳: مقایسه تغییرات مرفولوژی شالیزار در روستاهای مورد مطالعه..... ۱۶۹
- جدول شماره ۵۴: مقایسه تغییرات مرفولوژی شالیزارها در اراضی خانوارهای نمونه..... ۱۷۰
- جدول شماره ۵۵: مقایسه منازل و فضای جانبی آنها در روستاهای مورد مطالعه..... ۱۷۷
- جدول شماره ۵۶: مقایسه تعداد مراجعه سالانه روستاییان به شهر در بین ۷۰ خانوار نمونه (۱۳۸۴)..... ۱۷۹
- جدول شماره ۵۷: نتایج آزمون فرضیات بحث اقتصادی..... ۱۹۰
- جدول شماره ۵۸: نتایج آزمون فرضیات بحث اجتماعی..... ۱۹۴
- جدول شماره ۵۹: نتایج آزمون فرضیات بحث فضایی..... ۲۰۰

فهرست نمودارها و چارت‌ها

عنوان	صفحه
چارت شماره ۱ - شمای کلی فرضیات تحقیق	۴
نمودار شماره ۱- روند تغییرات سهم تعداد خانوار روستاهای سنتی و مکانیزه طی سالهای ۸۳-۱۳۵۵	۷۱
نمودار شماره ۲- سهم جمعیتی روستاهای مکانیزه و سنتی از کل جمعیت روستاها در سالهای ۸۳-۱۳۵۵	۷۵
نمودار شماره ۳- هرم سنی روستاهای سنتی (هر ۹۲ نفر = ۱ CM)	۷۷
نمودار شماره ۴- هرم سنی روستاهای مکانیزه (هر ۹۲ نفر = ۱ CM)	۷۷
نمودار شماره ۵- مقایسه ساختار سنی جمعیت در روستاهای سنتی و مکانیزه (۱۳۸۳)	۷۹
نمودار شماره ۶- مقایسه نسبت جنسی جمعیت در روستاهای سنتی و مکانیزه (۱۳۸۳)	۸۱
نمودار شماره ۷- مقایسه نرخ باسوادی روستاهای مکانیزه و سنتی در سالهای ۸۳-۱۳۶۵	۸۶
نمودار شماره ۸- مقایسه ضریب کشت در روستاهای مورد مطالعه	۱۳۴
نمودار شماره ۹- مقایسه بهره‌وری نیروی کار در روستاهای مورد مطالعه	۱۳۴
نمودار شماره ۱۰- بررسی ضریب مکانیزاسیون در روستاهای مورد مطالعه	۱۳۷
چارت شماره ۲- شمای کلی فرضیات تحقیق	۱۸۳
چارت شماره ۳- شمای فرضیات تایید شده	۲۰۱

فهرست تصاویر و نقشه‌ها

عنوان

صفحه

- نقشه شماره ۱ - تقسیمات کشوری استان مازندران..... ۴۵
- نقشه شماره ۲ - تقسیمات کشوری شهرستان ساری و دهستانهای مورد مطالعه..... ۴۶
- نقشه شماره ۳ - موقعیت روستاهای مورد مطالعه در شهرستان ساری..... ۴۷
- تصاویر شماره ۱ - عملیات خاک ورزی به شیوه مکانیزه ۲۲۷
- تصاویر شماره ۲ - عملیات کاشت به شیوه دستی ۲۲۹
- تصاویر شماره ۳ - عملیات کاشت به شیوه مکانیزه ۲۳۰
- تصاویر شماره ۴ - عملیات داشت به شیوه دستی و نمونه سمپاش مورد استفاده در شالیزارها ۲۳۱
- تصاویر شماره ۵ - عملیات برداشت به شیوه دستی..... ۲۳۱
- تصاویر شماره ۶ - عملیات برداشت به شیوه مکانیزه با استفاده از انواع کمباین برنج ۲۳۲
- تصاویر شماره ۷ - عملیات برداشت به شیوه مکانیزه با استفاده از دروگر..... ۲۳۳
- تصاویر شماره ۸ - عملیات برداشت به شیوه مکانیزه با استفاده از کمباین غلات و هد بردارنده..... ۲۳۳
- تصاویر شماره ۹ - عملیات خرمکوبی..... ۲۳۴
- تصاویر شماره ۱۰ - تجهیزات پس از برداشت..... ۲۳۵
- تصاویر شماره ۱۱ - شالیزارهای یکپارچه و تجهیز و نوسازی شده..... ۲۳۶
- تصاویر شماره ۱۲ - نمونه شالیزارها و محصول برنج..... ۲۳۷

نام خانوادگی دانشجو: نظرداد

نام: الهام

عنوان پایان نامه : نقش مکانیزاسیون کشاورزی بر تحولات اقتصادی، اجتماعی و فضایی روستاها
(مطالعه موردی شالیکاران ده روستا از شهرستان ساری)

استاد راهنما: دکتر عبدالحمید نظری

استاد مشاور: دکتر سید علی بدری

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد رشته: جغرافیا گرایش: برنامه ریزی روستایی

دانشگاه: پیام نور دانشکده: علوم انسانی تاریخ فارغ التحصیلی: شهریور ۱۳۸۵

تعداد صفحه: ۲۳۷

کلید واژه ها: مکانیزاسیون کشاورزی- برنج- شالیزار- روستا- سنتی- مکانیزه- شاخص های اجتماعی-
شاخص های فضایی- شاخص های اقتصادی- ماشین های کشاورزی- شالیکار- شهرستان ساری- عملیات
کشاورزی

چکیده:

همواره در کشور ما برنج به عنوان یکی از اصلی ترین غذای مردم به شمار می رود. اخیراً با توجه به این موضوع یعنی بالا بودن مصرف سرانه برنج به عنوان غذای دوم ایرانیان و همچنین به دلیل عواملی از جمله امکان زراعت این محصول در شرایط خاص آب و هوایی، عدم امکان گسترش آن به همه استان ها و صعوبت کاری این نوع زراعت (شالیکاری)، برنج به عنوان یکی از محصولات استراتژیک مدنظر مسئولان قرار گرفته است و در جهت خودکفایی تولید آن تلاش می شود. از جمله عواملی که سبب افزایش تولید برنج در شالیزارها می شود ورود تکنولوژی ماشینی به این مزارع می باشد. اگر با مطالعه همه شرایط و عوامل و بررسی ماشین های کشاورزی مناسب و مورد نیاز، مکانیزاسیون کشاورزی را وارد شالیزارهای کشور نماییم علاوه بر اینکه سبب کاهش نیروی کاری مورد نیاز می گردد، از صعوبت کاری آن می کاهد و همچنین سبب انجام کار با سرعت و دقت بیشتر، ضایعات کمتر، مصرف بهینه نهاده ها و غیره می شود که مجموع این عوامل تأثیر مثبتی در افزایش عملکرد و کاهش هزینه تولید و... خواهد داشت. این تأثیرات مثبت اقتصادی با تحولات مثبت اجتماعی و فضایی در سطح روستا و شالیزارها

همراه خواهد بود که تاکنون کمتر به بررسی عوامل اجتماعی و فضایی پرداخته شده است. در این تحقیق با مطالعه موردی شالیکاران ده روستا از شهرستان ساری که براساس نوع عملیات کشاورزی برنج به ۵ روستای مکانیزه و ۵ روستای سنتی تفکیک شدند، نقش مکانیزاسیون بر تحولات اقتصادی، اجتماعی و فضایی روستاها مورد بررسی قرار گرفت. در هر یک از این موارد شاخص‌هایی در نظر قرار گرفته شد که عبارتند از:

شاخص‌های اجتماعی = جمعیت- خانوار- وضعیت اشتغال- وضعیت سواد- ساختار سنی و جنسی- میزان پذیرش تکنولوژی و...

شاخص‌های اقتصادی = درآمد- هزینه‌های مصرفی و سرمایه‌ای- مالکیت اراضی و ماشین‌های کشاورزی- ضریب کشت- ضریب مکانیزاسیون- بهره‌وری نیروی کار- عملکرد و...

شاخص‌های فضایی = یکپارچه سازی اراضی، تجهیز و نوسازی اراضی، تغییرات ساختاری در سطح روستا و در منازل روستایی و...

با مطالعه و مقایسه مجموعه شاخص‌های مذکور این نتیجه حاصل شد که تغییرات در مرفولوژی شالیزارها از جمله یکپارچه سازی و تجهیز و نوسازی اراضی سبب توسعه مکانیزاسیون کشاورزی می‌شود. همچنین مکانیزاسیون کشاورزی سبب رشد اقتصادی، اجتماعی و فضایی روستاها می‌شود.

پس با بکارگیری ماشین‌های کشاورزی مناسب در شالیزارها و ورود تکنولوژی ماشینی شاهد توسعه و نوسازی روستاها خواهیم بود. بنابراین مکانیزاسیون کشاورزی می‌تواند به عنوان یکی از عوامل توسعه در حرفه غالب روستاها یعنی کشاورزی در بحث برنامه ریزی روستایی مدنظر و مورد توجه قرار گیرد.

پیشگفتار :

تحقیق حاضر با عنوان «نقش مکانیزاسیون بر تحولات اقتصادی، اجتماعی و فضایی روستاها» در ده روستا از شهرستان ساری و در مورد شالیکاران انجام پذیرفته است. در این تحقیق واحد تحلیل، خانوار بهره‌بردار برنج می‌باشد و سعی شده تا شاخص‌های خاصی در بعد اقتصادی، اجتماعی و همچنین مواردی که در بعد فضایی به عنوان زیربنای مکانیزاسیون می‌باشند، مورد بررسی قرار گیرد و رابطه علت و معلولی این شاخص‌ها و توسعه مکانیزاسیون برنج شناسایی شود.

با توجه به اینکه استان مازندران حدود ۵۰٪ اراضی زیرکشت خود را به برنج اختصاص داده است و حدود ۳۳٪ از اراضی شالیکاری ایران در این استان قرار دارد، در گام نخست این استان به عنوان منطقه مورد مطالعه انتخاب شد منتها بدلیل گستره جغرافیایی امکان بررسی تفصیلی مقدور نبود و در گام بعدی شهرستان ساری انتخاب گردید. وجود روستاهای فراوان در دو بخش زراعت مکانیزه و سنتی و نیز وجود اطلاعات و آمار موردنیاز در سازمان جهاد کشاورزی و مدیریت کشاورزی شهرستان و همچنین امکان ارتباط کاری نزدیک با کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی جهت دریافت اطلاعات مورد نظر در این انتخاب بی تاثیر نبودند.

لازم به ذکر است که استان مازندران با اختصاص ۵۰٪ از اراضی زراعی به کشت برنج، عمدتاً سهم زیادی در کاربرد توان ماشینی برای این محصول ندارد و گاهی نیز از ماشین‌های نامناسب از جمله کمباین برداشت غلات و... استفاده می‌شود. بنابراین بهره‌گیری از ماشین‌های مناسب از ضروریات تداوم کشت برنج خواهد بود و علاوه بر آن لازم است ترتیبی اتخاذ گردد تا تجهیز و نوسازی اراضی برنجکاری و توسعه مکانیزاسیون رشد متناسبی با یکدیگر داشته باشند.

این تحقیق از پنج فصل تشکیل گردیده که در فصل اول چارچوب کلی تحقیق شامل فرضیات، اهداف، روش تحقیق، جامعه آماری و نمونه‌ها، روش تجزیه و تحلیل و معرفی واژگان کلیدی و پیشینه تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است. مفاهیم و مبانی نظری تحقیق از جمله نظریات نوسازی و رابطه آن با مکانیزاسیون و توسعه روستاها، تاریخچه مکانیزاسیون در ایران و نقش آن در توسعه کشاورزی و زراعت برنج در فصل دوم تبیین شده است. معرفی موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه و ویژگی‌های طبیعی آن از جمله اقلیم، منابع آب، انواع خاک و ناهمواری زمین به اختصار در فصل سوم انجام گرفته است. فصل چهارم به تبیین ویژگی‌های اجتماعی

روستاهای مورد مطالعه اختصاص دارد و در آن تعداد جمعیت، خانوار، ساختار سنی و جنسی جمعیت، وضعیت اشتغال و سواد و مهاجرت در سالهای مختلف تشریح شده است. در فصل پنجم نیز به بررسی نقش مکانیزاسیون در تحولات اجتماعی خانوارهای بهره‌بردار با توجه به جمعیت خانوار، تعداد شاغلین، میزان سواد، میزان بیکاری و مهاجرت، انواع مشاغل و...، بررسی نقش مکانیزاسیون در تحولات اقتصادی خانوارهای بهره‌بردار در مراحل مختلف عملیات زراعی برنج با توجه به وضع مالکیت اراضی، سطح زیرکشت، مقایسه هزینه و درآمد در دو نوع زراعت سنتی و مکانیزه و... و بررسی نقش مکانیزاسیون در تحولات فضایی و کالبدی روستاها با عنایت به مرفولوژی شالیزارها، تغییر فضای مسکونی و تولیدی و... و نهایتاً تجزیه و تحلیل، نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات پرداخته شده است.

فصل اول : چارچوب کلی تحقیق

۱-۱- مقدمه:

توسعه کشاورزی به طور کلی فرآیند پیچیده‌ای است که تحقق آن در یک کشور مستلزم ارتقاء سطح دانش و فناوری کشاورزان و سایر دست اندرکارانی است که در این حوزه فعالیت دارند. این پیچیدگی از کثرت عوامل تأثیرگذار ناشی می‌شود. از سویی عوامل مختلفی مانند شرایط محیطی و عوامل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و فضایی بر توسعه جوامع کشاورزی تأثیر می‌گذارند و از سویی دیگر پویایی و تغییر پذیری عناصر سازنده و عوامل مذکور در گذر زمان همواره بر دامنه پیچیدگی آن می‌افزاید. بخشی از این تغییرات نیز حاصل بکارگیری فناوری‌های مدرن در زمینه تولید، توزیع و فرآوری محصولات کشاورزی است. از جمله این فناوری‌ها می‌توان به مکانیزاسیون^۱ با مفهوم بکارگیری ماشین و انرژی در عملیات مختلف زراعی و یا بکارگیری تکنولوژی کارا و تسهیل‌گر اشاره نمود. به طور کلی مکانیزاسیون مجموعه‌ای از علوم و فنون کاربردی است که مطالعه، شناخت و بکارگیری انواع مختلف ماشین و نیروی محرکه را در مراحل مختلف تولید و فرآوری محصولات کشاورزی شامل می‌شود که این مجموعه علوم و فنون کاربردی با توجه به ابعاد فنی، اقتصادی و اجتماعی بکارگرفته می‌شود.^۲ در این میان بررسی نقش مکانیزاسیون در توسعه کشت برنج و پیامدهای آن از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد زیرا اولاً بواسطه مصرف سرانه بسیار بالای این محصول به عنوان دومین غذای مردم ایران پس از گندم (بر اساس آمار ارائه شده در یازدهمین همایش برنج کشور - ۱۳۸۳ - در سال ۱۳۷۸، ایران مصرف سرانه ای معادل ۳۹/۴Kg با وجود تولید سرانه ۲۸/۶ Kg داشته است)، محصولی استراتژیک محسوب شده که هر ساله بر سطح زیرکشت آن افزوده می‌شود. به طوری که سالانه قریب به ۶۲۰ هزار هکتار از اراضی زراعی کشور و حدود نیمی از اراضی استان مازندران به کشت این محصول اختصاص می‌یابد. آمارهای اخذ شده از آمارنامه های وزارت جهاد کشاورزی در سالهای ۱۳۷۸ و ۱۳۸۲ نشان می‌دهند که در سال ۱۳۷۸، ۰/۴ درصد سطح زیر کشت شلتوک در جهان یعنی

^۱- Agricultural mechanization

^۲- الماسی، مرتضی: مبانی مکانیزاسیون کشاورزی، مؤسسه انتشارات حضرت معصومه (س)، چاپ دوم، ۱۳۸۰، ص ۱۵